

Egelev-skatten

og møntsituationen på den sjællandske øgruppe i slutningen af 1000-tallet

Takket være metaldetektoren er vi indenfor de sidste par årtier blevet meget klogere på møntforholdene på den sjællandske øgruppe i Svend Estridsens (1047-74) sidste år. Således er der fremkommet hele tre skattefund, der bekræfter, hvorledes danske mønter blev dominerende i møntomløbet i denne periode, mens de hidtil gængse tyske og engelske mønter forsvandt fra cirkulationen. Det drejer sig om fundene i Freerslev (Moesgaard 2015A), Reerslev (Moesgaard 2015B) og Holløse (Moesgaard og Langsted 2017).

Hermed var præmisserne lagt for en grundlæggende forandring af møntvæsenet. Den efterfølgende periode i 1000-tallets sidste par årtier var en nøgleperiode. I Skåne og Jylland kan vi ud fra fundene se et system med landsdelsmønt (særskilte mønter for Skåne, Sjælland, Jylland og Slesvig) og tidsbegrænset gyldighed for mønterne (*renovatio monetæ*) under udvikling (Jensen 1996 & 2006; Moesgaard, Hilberg og Schimmer 2016). Dette system gav sandsynligvis indtægter til kongen, da man sikkert skulle betale gebyr for at veksle sine gamle og udenlandske mønter til kongens nye mønt.

Det er højst sandsynligt, at det var kongen, der stod bag og gennemtvang brugen af sin mønt. Det må også have indebåret etableringen af et administrativt apparat til organisering og kontrol af møntvæsenet – med andre ord, den spæde start til statsadministrationen! Det er den vest-europæiske model for møntvæsenets organisering, der slog igennem i Danmark. Vi står således overfor et vigtigt skridt i Danmarks integrering i den europæiske kulturkreds.

Hvad fortæller fundene

En række skattefund fra 1100-tallets første tredjedel viser, at landsdelsmønt og *renovatio monetæ* også blev praktiseret på Sjælland. Det drejer sig om fundene fra Allerslev, Græse, Glim, Tessebølle og Haraldsborg (DMS 39-43). Men om denne tingenes tilstand havde indfundet sig på Sjælland allerede omkring 1075 eller et kvart århundrede senere, kunne vi ikke sige noget sikkert om. Vi kendte hidtil kun ét

Af Jens Christian Moesgaard

Jeg vil gerne varmt takke Karsten Sevel og Museum Lolland-Falster for hjælp og samarbejde. Artiklen er skrevet i forfatterens fritid.

Artiklen er første gang bragt i Fund og Fortid, oktober 2018. Vi takker mange gange for at få lov til at bringe den her.

sjællandsk fund fra denne periode. Holsteinborg-skatten, mellem Skælskør og Næstved, blev fundet sidst 1730'erne og indeholdt et par tusinde mønter. Den blev imidlertid desværre ikke registreret i detaljer. Vi kender de mønttyper, der var repræsenteret i skatten, men ikke deres antal, eller rettere deres andel i skatten i forhold til det samlede antal mønter. Det ville ellers have givet mulighed for at få et øjebliksbillede af det møntomløb, mønterne er blevet trukket ud af, før de blev lagt i jorden, så vi kunne bedømme, i hvilken grad gamle og udenlandske mønter var udelukket fra cirkulationen (Galster 1937, s. 46-61; DMS 30).

Det er derfor meget velkomment, at der nu er dukket en skat fra denne periode op i Egelev på det nordvestlige Falster. Den blev fundet i 2015 med metaldetektor af Karsten Sevel, Thomas Widen og Robert Hemming Poulsen. Nogle af mønterne er Danefæ-behandlede, andre er undervejs, men jeg har kunnet bestemme dem efter fotos sendt af en af finderne, Karsten Sevel (dog naturligvis med forbehold for eventuel præcisering ved tjek af mønten selv til sin tid). Selvom fundet således ikke er færdigbehandlet, er det så vigtigt, at det vil være på sin plads med en foreløbig præsentation.

Skattens sammensætningen af mønter

Mønterne er spredt ud over et forholdsvis stort område på næsten 100x100 m, dog med tydelig koncentration i den centrale del. Som vi skal se nedenfor, består skatten af en tidlig og en sen gruppe mønter hhv. fra Svend Estridsens (1047-74) sidste år og fra Knud den Hellige (1080-86) og Oluf Hunger (1086-95). Det er bemærkelsesværdigt, at der er et hul mellem disse to grupper, idet der kun er ganske få mønter fra Harald Hen (1074-80).

Tanken melder sig, om der skulle være tale om to fund nedlagt med cirka 15 års mellemrum, ca. 1075 og ca. 1090. Det burde i så fald kunne afsløres ved en analyse af spredningen af de to grupper på marken: hvis de ligger hver for sig, er det sikkert to skatte; ligger de derimod blandet uden noget erkendbart mønster, er der stor sandsynlighed for, at det er én samlet nedlæggelse.

Det har endnu ikke været muligt at foretage en detaljeret analyse, men finderens Karsten Sevels umiddelbare indtryk er, at mønterne er blandede på marken. Med et lille forbehold for, at senere analyser kan vise det modsatte, vil jeg her gå ud fra, at der er tale om én samlet nedlæggelse.

Oluf Hungers mønter er de nyeste i skatten, så den er nok nedlagt i hans regeringstid, dvs. omkring 1090. I lyset af de

mønsthistoriske udviklinger, der er beskrevet ovenfor, vil vi starte med at se på andelen af ikke-danske mønter, andelen af ikke-sjællandske mønter og andelen af ældre mønter.

Andelen af udenlandske mønter er lav: der er kun to tyske mønter ud af skattens 91 mønter (2%). Engelske mønter er der ingen af. I Holsteinborg-skatten (der sandsynligvis er en smule tidligere end Egelev-skatten, idet de seneste mønter tilsyneladende var fra Knud den Hellige), er der engelske mønter, men der vides ikke hvor mange. De fleste rapporter om dette fund taler dog mest om danske mønter, så de udenlandske var sikkert i mindretal. Alt tyder således på, at udenlandske mønter nærmest var forsvundne fra omløbet her i 1080'erne og 1090'erne, ligesom de allerede var det omkring 1070, som vi så ovenfor.

Derimod er andelen af ikke-sjællandske mønter stor. 55 ud af de 89 danske mønter er fra Lund i Skåne (62%). Lunde-mønterne omfatter både forholdsvis gamle mønter fra Svend Estridsens tid og mønter, der var næsten helt nyslåede, da skatten kom i jorden. Der er kun 32 mønter fra Roskilde (35%), en fra Slagelse (1%) og en fra Ringsted (1%). Også i Holsteinborg var der mange mønter fra Lund, selvom vi desværre ikke kender andelen. Det er en fortsættelse af situationen omkring 1070, hvor fundene fra Freerslev, Reerslev og Holløse også indeholder en betragtelig andel af Lund-mønter. I skattene fra 1100-tallets første tredjedel er sjællandske mønter derimod helt i overtal, og mønter fra Lund er sjældne.

Ser vi endeligt på andelen af gamle mønter, er den ligeledes høj. Den ældste mønt er en Deventer-penning fra o. 1020, og den anden tyske mønt er fra 1060'erne eller måske en smule senere. Fra Svend Estridsen (1047-74) er der hele 45 mønter, hvoraf alle undtagen to dog er fra den sidste del af hans regeringstid. Det betyder, at 47 mønter ud af 91 (52%) var over 15 år gamle, da skatten blev nedlagt. Heraf udgjorde de 44 en homogen kronologisk gruppe af 15-30 år gamle mønter (sene Svend Estridsen-mønter samt en enkelt frisisk), to var lidt ældre (tidlige Svend Estridsen) og en enkelt var omtrent 70 år gammel (Deventer). I Holsteinborg-fundet var der ligeledes en del sene Svend Estridsen-mønter.

Det er interessant at se, at allerede i fundene fra Svends sidste år (Holløse, Freerslev, Reerslev) var de tidlige Svend-mønter forsvundet fra omløbet – her dominerer de sene Lunde-typer Hbg. 28, 30 (runer) og 31 (runer) og Roskilde-typer 36 og 38. I Egelev findes disse mønter stadig, men de helt sene Svend-typer, Hbg. 32 og 32a (runer) fra Lund og Hbg. 39 (runer) og 39a (runer) fra Roskilde er nu ligeså eller mere talrige.

Disse allerseneeste typer er også repræsenterede i Holsteinborg-fundet. Svend-mønterne fra Egelev udgør således en udsnit af møntmassen, der er en smule senere end Holløse, Freerslev og Reerslev. Man må konstatere, at både Holsteinborg og Egelev-skattene tyder på, at ældre mønter stadig var i omløb i betragtelige mængder i 1080'erne og 1090'erne. Det var ikke længere tilfældet i skattene fra 1100-tallets første tredjedel.

Skattene fra Egelev og Holsteinborg viser således et mønt-omløb med næsten udelukkende danske mønter, men hvor ældre og ikke-sjællandske mønter var almindelige. Tvangsombytning af udenlandske mønter har således sikkert fundet sted, men ikke af ældre og ikke-sjællandske mønter. Systemet med landsdelsmønt og tidsbegrænset mønt (*renovatio monetae*) var således tilsyneladende ikke indført endnu.

Kan vi tillade os at betragte denne konklusion som generelt gældende for hele den sjællandske øgruppe? Næppe, da den kun bygger på to fund. Der kan have været en regional variation på Sydsjælland og Lolland, der ikke nødvendigvis gælder

Forderlingen af de 91 fundne mønter efter konger, møntsteder og typer.

Svend Estridsen				
Lund	Hbg 6	2		
	Hbg 26-28, 30-31?	1		
	Hbg 28	2		
	Hbg 30	2		
	Hbg.31	10		
Roskilde	Hbg 32	7		
	Hbg 32a	3	27	
	Hbg 36	2		
	Hbg 38	1		
	Hbg 39 og 39a	15	18	45
Harald Hen				
Lund	Hbg 1	2		
	Hbg 2	1	3	
Roskilde	Hbg 4	2		
	Hbg mgl	1	3	6
Knud den Hellige				
Lund	Hbg 3	23	23	
Roskilde	Hbg 7	10	10	
Ringsted	Hbg 8	1	1	
Slagelse	Hbg 9	1	1	35
Oluf Hunger				
Lund	Hbg 1	2	2	
Roskilde	Hbg 5 var	1	1	3
Tyskland				
		2	2	2
Mønter i alt				91

Svend Estridsen,
Hbg 32

Svend Estridsen,
Hbg 39a

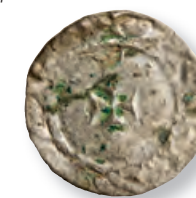
Harald Hen,
ny type

Knud den Hellige,
Hbg 3

Oluf Hunger,
Hbg 5 var.

Henrik III, Deventer,
Hbg 563

for området tættere på Roskilde, der jo var sæde for den mest produktive sjællandske møntsmedje. Med andre ord, det ville være ønskeligt med et fund fra Roskilde-området fra 1000-tallets sidste fjerdedel for at be- eller afkræfte konklusionen. Men indtil det måske en dag kommer, er Egelev et nøglefund, der antyder, at Sjælland fik landsdelsmønt og *renovatio monetae* lidt senere end Skåne og Jylland.

Alle fotos Karsten Sevel.
Ca. 150%

Mellem vikingetid og middelalder

Der er også andre fænomener i Egelevskatten, der mere peger bagud mod vikingetiden end fremad mod middealderen. Kongens møntmonopol indebar, at man kunne benytte mønterne til pålydende værdi, det vil sige, at hvis man skulle betale 5 penninge, så gav man fem 1-penningmønter. Sådan havde det ikke været i vikingetiden. Da benyttede man mønterne efter vægt, idet det var deres sølvværdi, der var vigtigt.

Man klippede derfor ofte mønterne i stykker for at opnå den ønskede mængde sølv til en betaling. Man bøjede mønterne og stak i den med en kniv (de såkaldte "pecks") for at tjekke metal-

lets kvalitet – godt sølv er blødt, kobberholdigt sølv er sprødt. I vikingetiden blev mønter også ofte omarbejdet til smykker.

Mønterne fra Egelev er både fragmenterede, bøjede og testede med “pecks”. Når man studerer disse fænomener, er det imidlertid vigtigt at skelne mellem, hvad der er påført mønterne i brugstiden, og hvad der kan være sket med dem i de næsten tusind år, de har været i jorden. Da en del af mønterne jo er studeret ud fra fotos, har jeg ikke haft lejlighed til at tjekke dette grundigt. Imidlertid er det mit første indtryk, at fragmenteringen i de fleste tilfælde er sket i jorden. Da de blev nedlagt, ville de således sikkert have været hele. Derimod ser det ud til, at mange af mønterne blev bøjede allerede i brugstiden. Det gælder både de “gamle” Svend Estridsen-mønter, men også de “nye” fra Harald Hen, Knud den Hellige og Oluf Hunger.

Der er en del mønter, der er testede med “pecks”. Det gælder imidlertid kun de udenlandske og de “gamle” mønter fra Svends tid. Blandt sidstnævnte er det interessant at se, at mønterne fra Roskilde og de seneste Lund-mønter (Hbg. 32 og 32a) ikke er testede. Man har således haft tillid til nogle nye og/eller lokale mønter, mens gamle og/eller fremmede mønter blev testede. Tre mønter er gennemboret eller forsynet med nitte (nr. 3, 17, 28) og har været benyttet som smykke.

Ny Harald Hen-type

På det rent numismatiske plan er det særligt spændende, at skatten indeholdt hidtil ukendt Harald Hen-type (nr. 51). Den har på forsiden kongens kronede buste i profil og på den anden side et lille kors. Bagsidens indskrift giver ikke helt mening. Skatten indeholder også tre Oluf Hungermønter, som normalt er meget sjældne blandt fund (nr. 87-89). Der er flere eksemplarer på eksemplarer, der på bagsiden benævner møntmestre, der ellers ikke er kendte i standardværkerne om periodens møntvæsen (Hauberg 1900; Moltke 1950; Poulsen 2016). De er fremhævet i kataloget herunder. Så også numismatisk set bringer skatten meget nyt.

Det er efterhånden næsten blevet en selvfølge, at der ved siden af en sådan skat fremkommer et par af de allestedsnærværende såkaldte borgerkrigsmønter – danske penninge fra slutningen af 1200-tallet og starten af 1300-tallet. Det skete også ved Egelev. Her var der tre af slagsen (FP 10284.20-22), suppleret af en hvid fra kong Hans (1481-1513) (foto 03/15/AB). De har naturligvis ikke noget med skatten at gøre; de afspejler derimod den omfattende brug af mønter på landet i middelalderen, men det er en helt anden historie (se Moesgaard 2004).

Katalog

Egelev, stednummer 07.01.09, sb. 107 i Kulturstyrelsens online database Fund og Fortidsminder. Sagen har nummer MLF 01423 på Museum Lolland-Falster og 2015-003941 på Nationalmuseet. De indtil nu behandlede mønter har inventarnumrene FP 10282.1 til 7, 10283.1 til 5, 10284.1 til 19 på Den kongelige Mønt- og Medaillesamling. De øvrige er bestemt på grundlag af fotos modtaget fra Karsten Sevel.

Danmark

Svend Estridsen (1047-74)

Møntsted Lund

1. Hbg. 6. Forvirret indskrift, jfr. Hbg. slg. 751. Bøjede, pecked (FP 10284.09)
2. Hbg. 6. Forvirret indskrift. Fragment, bøjede, pecked, revnet (FP 10282.03).
3. Hbg. 28. Møntmester Dorern, S. 196-199. Med nitte, bøjede (FP 10284.15).
4. Hbg. 28. Møntmester? Stort fragment, bøjede, pecked (Foto 03/15/Ø).
5. Hbg. 30. Møntmester Thorsten, jfr. M. 92-100. Bøjede (Foto 01/16/AI).
6. Hbg. 30. Møntmester Ulkil, jfr. M. 113. Bøjede, pecked (Foto 03/16/AR).
7. Hbg. 31. Møntmester Gothrik? jfr. M. 158-9. Bøjede, pecked (Foto 03/16/AQ).
8. Hbg. 31. Møntmester Karl, M. mgl. Let bøjede, pecked (FP 10284.02).
9. Hbg. 31. Møntmester Meinolf, jfr. M. 181-182. Stor kantskade (Foto 12/16/BU).
10. Hbg. 31. Møntmester Norman? jfr. M. 183. Fragment (skåret halvt og siden knækket?), bøjede (Foto 01/16/AL).
11. Hbg. 31. Møntmester Svartbrand, M. mgl. Fragment, bøjede, pecked (FP 10284.07).
12. Hbg. 31. Møntmester Toli (?), jfr. M. 203. Stor kantskade (moderne brud) (FP 10283.04).
13. Hbg. 31. Møntmester? M. 117-238. Bøjede, dobbeltpræg (Foto 01/16/AJ).
14. Hbg. 31. Møntmester? M. 117-238. Fragment, bøjede, revnet (Foto 03/16/AÅ).
15. Hbg. 31. Møntmester? M. 117-238. Fragment (Foto 12/16/BV).
16. Hbg. 31. Møntmester? M. 117-238. Fragment, kraftigt bøjede (Foto 12/16/BX).
17. Hbg. 26-28, 30-31? (usikkert om det overhovedet er Svend Estridsen, Lund). Fragment, let bøjede, spor af nitte. De synlige bogstaver på bs. er latinske (FP 10283.05).
18. Hbg. 32. Møntmester Ailmer. Kantskade (Foto 03/16/AÆ).
19. Hbg. 32. Møntmester Atsor? Store kantskader, bøjede (Foto 03/16/AØ).
20. Hbg. 32. Møntmester Bosi (Foto 03/15/AD).
21. Hbg. 32. Møntmester Otbeor. Bøjede (FP 10282.05).
22. Hbg. 32. Møntmester Sumerled. Bøjede, stor kantskade (FP 10284.03).
23. Hbg. 32. Møntmester Ulf. Let bøjede (FP 10284.04).
24. Hbg. 32. Møntmester Ulf. Kantskade (Foto 10/16/BJ).
25. Hbg. 32a. Møntmester Atsor, jfr. M. 242ff (Foto 12/16/BT).
26. Hbg. 32a. Møntmester Atsor, jfr. M. 242ff (Foto 03/16/AY).
27. Hbg. 32a. Møntmester Thorgutr?? jfr. M. 298ff (Foto w).

Møntsted Roskilde

28. Hbg. 36. Perforeret, bøjet, revnet (FP 10282.01).
 29. Hbg. 36. Fragment, let bøjet (FP 10284.18).
 30. Hbg. 38. Store kantskader, bøjet, revnet (Foto 10/16/BH).
 31. Hbg. 39. M. 341 osv. Fragment, bøjet (FP 10284.13).
 32. Hbg. 39. M. 353, 356, 364-365 osv. Fragment (FP 10284.06).
 33. Hbg. 39. M. 356, 361, 362, 364. Stort fragment, lille kantskade (Foto 03/15/Å).
 34. Hbg. 39. M. 358. Bøjet, stor kantskade (FP 10284.05).
 35. Hbg. 39. M. 364? Lille fragment (Foto 12/16/BY).
 36. Hbg. 39. M. 374? Fragment (Foto 03/16/AU).
 37. Hbg. 39. M. 335-403. Stort fragment (Foto 01/16/AK).
 38. Hbg. 39. M. 338ff. Fragment, let bøjet (Foto 03/16/AV).
 39. Hbg. 39. M. 338ff. Stort fragment, kantskade (Foto 03/16/AT).
 40. Hbg. 39a. M. 430. Stort fragment, bøjet, revnet (Foto 03/15/AF).
 41. Hbg. 39a. M. 437 (Foto 08/17).
 42. Hbg. 39a. M. cf. 441 Revnet, kraftigt bøjet, stor kantskade (FP 10284.14).
 43. Hbg. 39a. M. 460 Let bøjet (Foto 03/16/AS).
 44. Hbg. 39 (eller 39a). Stort fragment, let bøjet (Foto 03/15/AA).
 45. Hbg. 36 eller 39a. Fragment, let bøjet (Foto 03/16/AX).

Harald Hen (1074-80)**Møntsted Lund**

46. Hbg. 1. TGP SK1.1a. Møntmester Atsor (Foto 12/16/BS).
 47. Hbg. 1. TGP SK 1.1a. Møntmester Thor, møntsted angivet "HAK", hidtil ukendt (Foto 10/17).
 48. Hbg. 2. TGP SK1.1b. Møntmester Svein (Foto 03/17/BZ).

Møntsted Roskilde

49. Hbg. 4. TGP SJ1.1a. Møntmester Esger. Stor kantskade, bøjet (Foto 03/15/Z).
 50. Hbg. 4. TGP SJ1.1a. Møntmester Esger. Fragment, revnet (Foto 08/17).
 51. Ny type, jfr. Hbg 4, 5. Møntmester? Let bøjet (FP 10282.02).

Knud den Hellige (1080-86)**Møntsted Lund**

52. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Asferd. Let bøjet (FP 10283.01).
 53. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Asferd? Kraftigt bøjet (Foto 12/16/BR).
 54. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Bjørn. Stor kantskade (Foto 12/16/BO).
 55. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Ciolulf (mangler hos Hbg. for typen) (Foto 12/16/BM).
 56. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Elfvín. Kraftigt bøjet (Foto 01/16/AP).
 57. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Estmund (FP 10282.04).
 58. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Estmund (?) (FP 10283.03).
 59. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Fadi (Foto 03/16/BE).
 60. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Garfin. Let bøjet (FP 10283.02).
 61. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Garfin. Stor kantskade (Foto 12/16/BN).
 62. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Garfin. Stor kantskade (Foto 12/16/BP).

63. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Godvine. Halv mønt (moderne brud).
 Har været bøjet (FP 10282.06)
 64. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Kali. Kantskade, bøjet (Foto 01/16/AN)
 65. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Leofwine (?) (FP 10284.01).
 66. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Oter? Stort fragment (Foto 12/16/BQ).
 67. Hbg. 3, variant med to prikker ved kors på bs. TGP SK3a. Møntmester Svein
 (mangler hos Hbg.) (FP 10284.17).
 68. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Thorsten. Kantskade (Foto 01/16/AO).
 69. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Toke. Bøjet (FP 10284.12).
 70. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester Ulkil. Bøjet (Foto 03/15/Æ).
 71. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester? Fragment (Foto 03/15/AC).
 72. Hbg. 3. TGP SK3a. Møntmester? (Foto 03/15/AH).

Møntsted Lund (eller Tommarp eller Borgeby?)

73. Hbg. 3 (5, 6). TGP SK3abc. Møntmester? Bøjet (Foto 03/16/BD).
 74. Hbg. 3 (5, 6). TGP SK3abc. Møntmester? (Foto 03/16/BF).

Møntsted Roskilde

75. Hbg. 7. TPG SJ1.2a. Møntmester Ailnod. Bøjet, kantskade (Foto 03/15/AG).
 76. Hbg. 7. TPG SJ1.2a. Møntmester Arkil. Bøjet, kantskade (Foto 03/15/AE).
 77. Hbg. 7. TPG SJ1.2a. Møntmester Esbearn (FP 10284.08).
 78. Hbg. 7. TPG SJ1.2a. Møntmester Esger. Kraftigt bøjet (FP 10284.11).
 79. Hbg. 7. TPG SJ1.2a. Møntmester Esger. Kantskader (FP 10284.19).
 80. Hbg. 7. TPG SJ1.2a. Møntmester Manni (Foto 01/16/AM).
 81. Hbg. 7. TPG SJ1.2a. Møntmester Ringulf. Kantskade (Foto 10/16/BI).
 82. Hbg. 7. TPG SJ1.2a. Møntmester Sibbi (FP 10284.10).

Møntsted Roskilde (eller Ringsted eller Slagelse?) (kan være Oluf Hunger?)

83. Hbg. 7? (2, 8, 9). TPG SK2, SJ1.2acd. Møntmester? Stort fragment (Foto 03/16/BB).
 84. Hbg. 7? (2, 8, 9). TPG SK2, SJ1.2acd. Møntmester? Fragment (Foto 03/16/BC).

Møntsted Ringsted

85. Hbg. 8. TPG SJ1.2c. Møntmester Alfvard (Foto 03/16/BA).

Møntsted Slagelse

86. Hbg. 9. TPG SJ1.2d. Møntmester Atsur (Foto 12/16/BL).

Oluf Hunger (1086-95)**Møntsted Lund**

87. Hbg. 1. TGP SK4.2. Møntmester Atsur (mangler hos Hbg.) (Foto 04/16/BG).
 88. Hbg. 1. TGP SK4.2. Møntmester Durkil (?). Let bøjet (Foto 11/16/BK).

Møntsted Roskilde

89. Hbg. 5. TGP SJ1.3a. Møntmester Ingimund? (mangler hos Hbg). Bøjet (FP 10282.07).

Det Tysk-Romerske Rige**Deventer, Henrik II, som kejser, 1014-1024**

90. Dbg 563, Ilisch 1.8. Sen udmøntning, primitiv stil. Bøjet, pecks (FP 10284.16).
Frisland, sandsynligvis grev Egbert, fra 1060, ubestemt møntsted
 91. Jfr. Ilisch 22.1 til 12. Bøjet, pecks. Bagside svagt præget (Foto 03/15/Y).

- Dannenberg, Hermann, *Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit*, 4 bind, Berlin, 1876-1905.
- Dbg. = Dannenberg 1876-1905. DMS = Jensen 1992.
- Galster, Georg, "Møntfund i Danmark og Norge 1739-1780", *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1937, s. 39-62.
- Hauberg, Peter, *Myntforhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146*, København 1900.
- Hbg. = Hauberg 1900.
- Hbg. slg. = P. Haubergs samling, auktion, 17/6 og 4/11 1929, København.
- Ilisch, Peter, "Die Münzprägung im Herzogtum Niederlothringen", *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 84-85, 1997/8 (2000), pp. 1-272.
- Jensen, Jørgen Steen, "Møntfornyelse (*renovatio monetæ*) i Danmark indtil år 1200", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1996 s. 130-36.
- Jensen, Jørgen Steen, "The introduction and use of runic letters on Danish coins around the year 1065". I: M. Stoklund m.fl. (red.), *Runes and their Secrets. Studies in Runology*, København, 2006, s. 159-168.
- Jensen, Jørgen Steen, m. fl. (red.), *Danmarks Middelalderlige Skattefund*, 2 bind, Kbh, 1992.
- M = Moltke 1950.
- Moesgaard, Jens Christian, "Detektorfund bringer ny viden. Bønders møntbrug i middelalderen", *Aktuel Arkæologi*, 6, 2004 s. 30-31.
- Moesgaard, Jens Christian (under medvirken af Kirsten Hougaard), "Freerslevskatten. Nogle betragtninger over møntomløbet på Sjælland o. 1065/1070", *Nordisk Numismatisk Årsskrift*, ny serie, 1, 2015 (A), s. 13-40.
- Moesgaard, Jens Christian, "Lunde-mønter på Sjælland men ikke i Jylland", *Svensk Numismatisk Tidsskrift*, nr. 1, februar, 2015 (B), s. 10-11 (summerisk gennemgang, fuld publikation under forberedelse af Victot Palsted Bizoev).
- Moesgaard, Jens Christian, Volker Hilberg og Michaela Schimmer, "Mønter fra Slesvigs blomstringstid 1070-1150", *Nationalmuseets Arbejdsmark* 2016, s. 182-195.
- Moesgaard, Jens Christian & Kjartan Langsted, "Hølløse-skatten – bidrag til Danmarks mønthistorie samt overvejelser over mønter i pløjelag, nedlægningsspor og GPS-præcision", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 2017, s. 11-17.
- Moltke, Erik, "De danske runemønter og deres prægere", *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1950, s. 1-56.
- Poulsen, Thomas Guntzelnick, "De danske udmøntninger under Svend Estridsens sønner 1074-1134", *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 2015 (2016), s. 117-221.
- TGP = Poulsen 2016.